

AYAHUASCA: A LÉLEK INDÁJA

Amazónia füledten sűrű esőerdeinek mélyén él egy kígyószerű kúszónövény, melyről sokan azt tartják, megoldást nyújthat a világ globális problémáira az egyén megtisztításán keresztül, segít az egyetemes harmónia és szeretet megtalálásában és a természet tiszteletének, az alázatnak és önmérsékletnek a terjedésében.

A világ más részein ugyanezt a növényt felfedezése óta démoni eredetűnek tartja az egyház, hatóanyagai pedig a drogtörvények bevezetése óta az illegális narkotikumok listáján szerepelnek. Cikkünkben megpróbáljuk objektíven bemutatni ennek a szerfelett érdekes – Magyarországon többnyire ismeretlen, ám a világon egyre nagyobb népszerűségek örvendő – növénynek a történetét, botanikáját, hatásmechanizmusát és misztikus jelentőségét.

A mágikus növény nyomában

Az ayahuasca (*Banisteriopsis caapi*; kecsua jelentése: a lélek indája; egyéb elnevezései: Yajé, Dápa, Mihi, Kahí, Natema, Pindé, Daime, „minden növény édesanyja”) egy Észak-Nyugat-Amazóniában élő, a *Malpighiaceae* családba tartozó élősködő lián, melyet az őserdei törzsek időtlen idők óta használnak vallásos szertartásaikhoz különleges víziókat előidéző, gyógyító és tisztító tulajdonságainak köszönhetően. Úgy tartják, a lélek indája kiszabadítja a testből a szellemet, ami ezután szabadon vándorolhat a világban, kapcsolatot lépve távoli ismerősökkel, ősökkel, jövőbeli nemzedékekkel, valamint az istenek és szellemek világával.

Az ayahuasca használata minden bizonnyal évezredek óta a törzsi létforma része Amazóniában. A víziók jellegzetes mintázatai, szimbólumai

Az ayahuasca látomások világa sok művész ihletett. Paul Simon „Spirit Voices” című dala egy ayahuasca szertartásról szól, Sting „Broken Music” című önéletrajzi írásában pedig közel 60 oldalt ír ayahuasca-élményeiről. A fenti képek Pablo Amaringo, a híres perui ayahuasca festő-sámán alkotásai, melyek jól tükrözik a varázsvilág szimbolikáját az állatok, növények, emberek és szellemek harmóniájával.

és istenei mélyen beépültek számos perui, bolíviai, ecuadori, kolumbiai és brazil indián törzs életébe és hitvilágába a prekolumbián kőfaragásoktól kezdve a hétköznapi tárgyak díszítésén át az eredetmítoszokig. Ennek ellenére a növény elkerülte a spanyol hódítók figyelmét, nyugati felfedezése 1851-ig váratott magára. Az ayahuascáról először az angol botanikus, Richard Spruce írt feljegyzéseket. Ő a brazil tukano indiánoknál, majd később az Orinoco-vidéki guahiboknál és az ecuadori zaparoknál egyaránt fellelte a növényt és annak szertartásos használatát.

A XIX. század derekától Spruce-t számos felfedező követte Amazóniába az isteni eredetű növény után kutatva, a gyűjtött minták hatóanyagainak elemzése pedig a XX.

századdal kezdődött. Az első elkülönített alkaloidokat – a növény által szereshető telepatikus képességeket tükröződő – *telepatinnak* nevezte el Zerda és Bayón 1905-ben. Mások egyéb minták alapján a *yagein*, *banisterin* neveket adták a megtalált hatóanyagoknak és csak a 30-as években derült ki, hogy mindezek azonosak az Ázsiában őshonos szíriai rutafű (*Peganum harmala*) már korábban azonosított *harmalin* és *harmin* alkaloidjaival.

A német Kurt Beringer volt az első gyógyszerész, aki a növény hatóanyagait drámai sikerrel tudta hasznosítani parkinsonos betegek kezelésében 1928-ban, ám az ayahuasca hatásmechanizmusának pontosabb megértésére csak a hatvanas években került sor.

A sámáni és a nyugati út

Az ayahuasca idegrendszerre gyakorolt hatásmechanizmusa rendkívül érdekes és számos megfejtetlen titkot tartogat. Alapvető tény, hogy az

ayahuasca inda önmagában nem, vagy csak nagyon gyengén hallucinogén, a növényből ezért egyéb erőnövények hozzáadásával sűrű főzetet készítenek a sámánok – ki-ki a saját titkos receptje és a szertartás jellege szerint. Az ayahuasca növény fő hatóanyaga a már említett harmalin, ami egy gyenge, reverzibilis *monoamin-oxidáz* (MAO) gátló. Ezt egészíti ki a főzet egyéb növényeiből (pl. Chacruna – *Psychotria viridis*), kinyert erősen hallucinogén alkaloid, a *DMT*

(*dimetiltriptamin*), mint a főzet másik kémiai alapanyaga.

A MAO-gátló harmalin lecsökkenti a hallucinogén DMT-t lebontó monoaminok hatását, azaz segíti a DMT véráramba és agyba jutását. A harmalin önmagában csak enyhén hallucinogén, a DMT-t pedig hiába fogyasztjuk szájon át, szervezetünk lebontja. A két szer tehát külön-külön nem, csak együtt hat.

A dologban a lenyűgöző, hogy ezt a bonyolult hatásmechanizmust, amely a nyugati orvoslás számára csupán 50 éve ismert, milyen tapasztalati úton tudta szinte mindegyik őserdei törzs egymástól függetlenül, a végtelen növénykombinációs lehetőség között megtalálni. Természetesen a nyugati gondolkodás számára érthetetlen ayahuasca-világban ez a kérdés nem okoz fennakadást – az indiánok úgy tartják, az ayahuasca ősbibb, mint ők maguk, ő mutatta meg számukra az istenit és démonit, és egyben azt is, hogy milyen növényt kell a főzetükhöz adni a különböző gyógyító hatások elérése érdekében.

A boldogságtól hányni

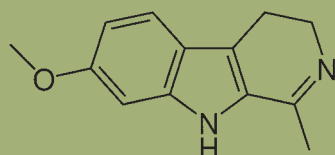
Az ayahuasca-szertartás az *ayahuasero*, azaz az ayahuasca sámán vezetésével, 5–30 gyógyulni kívánó részvételével kizárólag éjszaka zajlik. A ceremóniát komoly testi-lelki felkészülés, több hetes diéta, szexualitástól mentes időszak előzi meg és követi, nők több törzsben egyáltalán nem, vagy csak a menstruációs ciklusuk bizonyos periódusában vehetnek részt. A legszigorúbb szabályozás alatt a tukano indiánok férfi beavatató Yuruparí szertartása áll, amelyen a leselkedő nőknek azonnali halálbüntetés jár.

A szigorú diéta betartása több okból is indokolt. Egyrészt az ayahuasca hatóanyagai a MAO-gátlásnak köszönhetően sok méreganyagot, például tiramint is beengedhetnek a véráramba, ami komoly, akár halállal is végződő akut kórállapothoz vezethet (hypertóniás krízis). Emellett a szertartás egyik fő alkotóeleme a szüntelen tisztító hányás és hasmenés, ami nyilván könnyebben elviselhető, ha üres az ember gyomra.

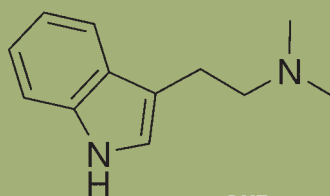
Az egész éjszakai szertartás menetét a sámán szabja meg és irányítja, a gyógyulni kívánók testi-lelki beteg-

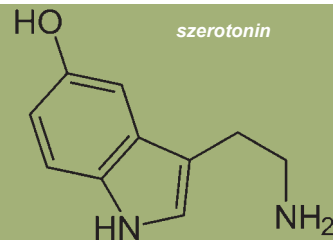
Az ayahuasca-főzet alapanyagai: az ayahuasca inda (*Banisteriopsis Caapi*) kérge és a chacruna (*Psychotria viridis*) levelei.

harmalin

DMT

serotonin

Az ayahuasca-főzet két fő alkaloidjának és az agy egyik fő idegi ingerülettovábbítójának, a szerotoninnak kémiai szerkezete. Többek között a nagyfokú hasonlóság miatt képes az ayahuasca olyan erősen befolyásolni az idegrendszer működését. Érdekes nézőpont, hogy a normál látás is tulajdonképpen hallucináció, a világ egyfajta leképezése szerotoninnal. A DMT egy másik, nagyon hasonló molekula, ami az agyba jutva egy másfajta leképezést ad, más szeleiteit emeli ki a körülöttünk és bennünk lévő világnak.

segei, a közösség pillanatnyi hangulata és a különböző szellemekhez idézett dalok, az icaro-k szigorú sorrendje alapján. A szertartás alapvetően a természet, az élet, a tűz, a víz, a levegő és a föld harmóniájának tisztelésében zajlik, a résztvevők ezek szellemihez imádkoznak és a sámán dalai által vezetve oldják fel testi-lelki problémáikat, egyensúlyt akadályozó sérelmeiket, gondjaikat, nézeteltéréseiket, rossz emlékeiket, félelmeiket.

A gyógyításon túl a sámánnak egyéb teendői is akadhatnak a szertartás folyamán. Az éjszakára szerzett telepatikus képességekkel meglesheti az ellenséget, kifigyelheti taktikáját, madárrá vagy ősi harcosokká változva természetfeletti háborút vívhat a szomszédos törzs erővel rendelkező sámánjaival vagy csak egyszerűen elüldözheti a környéken ólálkodó rossz szellemeket.

Tipikus jellemzői az ayahuasca szertartásoknak az erőteljes képi és hang hallucinációk. A víziók meghatározott szín- és formavilággal rendelkeznek, ami főzetről-főzetre más és más, bennük az ayahuasca is-

tennöje is különböző alakokat ölt (óriáskígyó, jaguár, tukán stb.). Érdekes módon az ayahuasca az őserdőtől idegen nyugati ember számára is sokszor ezt az élőlény- és szimbólumvilágot jeleníti meg.

A kollektív tudatalatti ilyenét megjelenése mellett a beszámolók szerint az ayahuasca esszenciája a tökéletesen személyre szabott élmény, melyben a delíriumos állapotban lévők tökéletes önazonosságot nyernek és kénytelenek őszintén szembenézni saját tudatalattijukkal. Az erős mérgező állapotból az egyetlen létezőnek tűnő út a megtisztulás és gyógyulás felé a (hányással karöltve) az őszinteségen és szereteten át vezet.

Egyéb különleges, jelenlegi nyugati tudásunk által felettebb megmagyarázhatatlan jelenségek is tarkítják a szertartást, mint például a telepatikus képességek érzetének megjelenése, a kollektív tudatállapot kialakulása, csoportos víziók, éjszakai látás vagy szinesztézia.

Az ayahuasca-főzet a boldogító hányás mellett egyéb erős mérgezőes testi tüneteket is kiválthat – hirtelen

fellépő hőhullámok, hidegrázás, verejtékezés, erős gyomorgörccsök, fájdalmak, szédülés, koordinációvesztés és nyáladás is tarkíthatja az istenek világában tett páratlan utazást. Az erős ayahuasca-főzetek olyan növényeket is tartalmazhatnak (például *Datura*, *Brugmansia* fajok), melyek túlfogyasztás esetén akár halált is okozhatnak.

Mindezen múlt testi mellékhatások ellenére az ayahuasca hosszú távon sokak szerint valóban csodaszer, az ayahuascát használó törzsek számos tanulmány szerint boldogabbak, kiegyensúlyottabbak, egészségesebbek, okosabbak, elégedettebbek és tovább élnek, mint a szert nem használó szomszédai. Természetesen mindez az apáról fiúra öröklődő hatalmas sámáni tudásnak is köszönhető, melynek segítségével a veszelyes szert a több ezer éves hagyományoknak megfelelően használják.

A tiltott gyümölcs

Az ayahuasca-főzet összes növényi alapanyaga legális, ugyanakkor maga a főzet, valamint a harmalin és a DMT Európa legtöbb országában és az USA-ban is tiltott drognak számít.

KISLEXIKON

alkaloidok: főként a magról szaporodó növényekben előforduló bonyolult szerkezetű, nitrogéntartalmú bázisok, melyek jelentősen befolyásolják az emberi szervezetet. Alkaloid-típusú növényi hatóanyag például a kinin, a koffein, a nikotin, a morfin és az ayahuasca két fő alkotóeleme, a harmalin és a DMT is.

erő-növények: a hagyományos sámáni kultúrákban, ahol a varázslás és a gyógyítás azonos fogalmak, számos növényt isteni eredetűnek és erővel rendelkezőnek tartanak. Minden erő-növény istene határozott személyiséggel bír és a rá jellemző módon segítheti vagy büntet-

heti használóját az általa kiváltott víziókban át. Magyarországon is számos erő-növény él. A mindenki által ismert hajnalka LSA-t, az LSD-vel rokon vegyületet tartalmaz, a hazai boszorkánnyok pedig előszeretettel használták a beléndeket, csattanó maszlagnet vagy az angyaltrombitát a seprűn történő repülés élményéhez.

MAO-gátló: a monoamin típusú idegi ingerülettovábbító anyagok (pl. szerotonin, dopamin, adrenalin, noradrenalin) lebontását gátló, az agyi mennyiségüket növelő szer. MAO-gátlót a tobozmirigyünk is termel és érdekes módon nagyobb mennyiségben található tibeti jógi agyában, mint az átlagemberekében. Sok MAO-gátló erős antidepresszáns gyógyszerek fő ható-

anyaga. Az ayahuascában fellelhető harmalin illegális, felügyelt narkotikum.

DMT (dimetiltriptamin): a szerotoninhoz hasonló struktúrájú *endohallucinogén*, azaz olyan víziókat előidéző szer, melyet a szervezetünk is termel a természetes anyagcsere részeként. A DMT leginkább alvás, meditáció, éhezés, fájdalom, illetve teljes ingermegvonás alatt mutatható ki a szervezetben, legnagyobb mennyiségben pedig halálközeli élménykor szabadul fel. DMT-t számos növény tartalmaz jelentős mennyiségben, például a közönséges nád is. Érdekes módon ezzel egy időben illegális drognak is nyilván van tartva, birtoklása, fogyasztása, kereskedelme sok év börtönbüntetést von maga után.

Hilario és Miguel Chiriap, kortárs tradicionális Shuar sámánok Ecuadorból
ayahuasca főzés közben

A végtelenül keserű ayahuasca-italt hosszú órákon át kell főzni, hogy megfelelő sűrűségű és erősségű legyen. Az őserdei mix akár tucatnyi növényt is tartalmazhat.

nyugatiak által menedzselt kvázi-autentikus szertartás ára akár több ezer dollárra is rúghat.

Ugyanakkor az interneten található leírások alapján, a könnyen és olcsón, akár eBay-en is hozzáférhető alapanyagokból manapság bárki főzhet magának ayahuascát vagy hasonló hatóanyagú, de alternatív növényi összetételű ayahuasca-analógokat. Ám a megfelelő sámáni tudás és tapasztalat hiánya az avatatlanok körében a súlyosan negatív tapasztalatok és életveszélyes helyzetek gyors terjedését is magával vonta.

A nyugati kereszténység a spanyol hódítással kezdte meg sikerrel a dél-amerikai kultúrák felszámolását (pl. a szintén hallucinogén *Trichocereus pachanoi* kaktusz kultusza kizárólag azért élte túl a konkvisztádorokat, mert a sámánok a San Pedro – Szent Péter – nevet adták neki sérthetlenségének megőrzése érdekében). Az

Ayahuasca szertartás az esőerdőben.
A szent főzet a műanyag palackban látható.

ayahuasca ugyan sokáig rejtve maradt előlünk, de felfedezése óta a „démoni szert” és a hozzá kapcsolódó pogány szertartást a kereszténység egyértelműen elítéli – a sámánok szerint azért, mert segítségével nincs szüksége az embernek az egyházra az Istennel való kapcsolatletteremtéshez.

A szer jelenlegi újrafelfedezésével ugyan terjed nyugaton is az ayahuasca kultúrája, ugyanakkor mértéktelen – nem szertartásos – használatával ismét veszélyeztetjük a sokezer éves hagyományt és a jelentősen megcsappant természetes növényállományt. Kérdés, hogy jut-e mindenkinek ayahuasca mielőtt elfogy, hogy rájöjjünk, a boldogságot ne külső dolgoktól várjuk, hanem önmagunkban keressük.

VÁSÁRHELYI GÁBOR

A tiltás alól mentességet élvez néhány ayahuasca-élményekre alapozott egyház (a brazil União do Vegetal vagy az Európában és az USA-ban is egyre több hívet toborzó Santo Daime), amelyek sok évig tartó pereskedés után néhány évvel ezelőtt kivívták tagjaik számára a szent főzet szakrális célú használati jogát.

Az általános tiltás ellenére az ayahuasca használata nyugaton gyors ütemben terjed, amit sokan a második pszichedelikus forradalomként tartanak számon a hatvanas évek LSD hulláma után. A nyugati orvoslás kontrollált körülmények között elkezdett újra

foglalkozni az ayahuascával egyértelmű és hosszan tartó kedélyállapot javító tulajdonsága és a legkülönbözőbb függőségek, onkológiai és pszichiátriai betegségek gyógyításában mutatott lenyűgöző eredményei alapján (a PubMed orvosi cikkadatbázisban jelenleg 97 bejegyzésben szerepel az ayahuasca szó).

Amazóniában az ottani legalitásnak köszönhetően mára kialakult az úgynevezett ayahuasca-turizmus, amely óriási tömegeket és tőkét vonz elsősorban Peruba. Mivel a pénzzel megváltható boldogságra nyilván bármilyen magas áron van kereslet, egy